

23. Там само. – С. 325.
24. ДАКК, ф. Р-411, оп. 2, спр. 376.
25. Жупикова Е.Ф. О численности повстанческих сил ... – С. 178.
26. Лихницкий Н. Т. Классовая борьба и кулачество на Кубани / Н. Т. Лихницкий. – Р/Д : Севкавказиздат, 1931. – С. 61.
27. ДАРФ, ф. 25896, оп. 9, спр. 436, арк. 187.
28. Баранов А. В. Повстанческое движение “бело-зеленых” в казачьих областях юга России (1920–1924 гг.) / А. В. Баранов // Белая гвардия. – М. : Посев, 2005. – № 8. – С. 121.
29. Див.: Василевський П. В ім'я України. Кубань, Буковина, Колима. Спогади і бібліографія / П. Василевський. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 34 с.

*Статья посвящена малоизвестному для общественности эпизоду антибольшевистской борьбы украинских повстанцев – восстанию кубанских казаков на Тамани весной 1918 года. Во время восстания удалось добиться победы над превосходящими силами противника и начать освобождение Кубани от большевиков. Автор анализирует причины, ход и последствия восстания, тактику и стратегию повстанцев, влияние восстания на дальнейшую эволюцию украинского повстанческого движения. Он считает, что украинское повстанческое движение стало важным фактором истории XX столетия, которое необходимо рассматривать и в его локальных проявлениях и как целостное явление, для осмысления которого необходимо изучить его истоки и все формы проявления на украинских этнических землях.*

**Ключевые слова:** украинское повстанческое движение, восстание, антибольшевистское сопротивление, казачество, Кубань, Тамань.

*Article is devoted a little-known episode for the public of Antibolshevist struggle of the Ukrainian insurgents – to revolt of the Kuban Cossacks on Taman in the spring of 1918. During revolt it was possible to achieve a victory over superior forces of the opponent and to begin clearing of Kuban of Bolsheviks. The author analyzes the reasons, a course and revolt consequences, tactics and strategy of insurgents, influence of revolt on the further evolution of the Ukrainian insurgent movement. The author considers that the Ukrainian insurgent movement became important to history XX of century which is necessary for considering and in its local displays and as the complete phenomenon for which judgement it is necessary to study its sources and all forms of display on the Ukrainian ethnic earths.*

**Keywords:** the Ukrainian insurgent movement, revolt, Antibolshevist resistance, the Cossacks, Kuban, Taman.

УДК 94 (477:438) “1941/1945”

*Ярослав Антонюк*

### “БІЛОРУСЬКИЙ ЧИННИК” УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ (1941–1945 рр.)

*Проаналізовано причини, перебіг і наслідки українсько-польського конфлікту на території Брестської області Білорусії. Доведено, що значний вплив на його розвиток мала німецька окупаційна адміністрація та загони радянських партизан. Підрозділи українських і польських націоналістів через свою нечисленність не зуміли повністю опанувати територію. Через ці обставини протистояння виявилось менш кривавим, ніж на Волині.*

**Ключові слова:** конфлікт, окупаційна адміністрація, підпілля, радянські партизани, націоналістичні формування, співпраця.

Складні та нерідко трагічні українсько-польські відносини мають доволі давню історію. Проте саме події 1940-х рр. досі викликають неоднозначні оцінки істориків і напругу в суспільстві. Цього року виповнюється сімдесят років “Волинській трагедії”. Науковцями України, Польщі та інших країн зроблено багато для їх вивчення. Утім донині існує чимало “білих плям”, які перешкоджають цілісній оцінці конфлікту.

У польській та українській історіографії традиційно вже склалося, що його ототожнюють з територією Волині, Холмщини та меншою мірою Галичини. При тому вченими упускається цілий етнографічний регіон – Західне Полісся, який відіграв важливу роль у перебігу тих трагічних подій. Особливо осторонь наукових досліджень українсько-польського конфлікту опинилися його північні межі – Берестейщина, Кобринщина, Пінщина та Столинщина, які входять до складу Брестської області Білорусії. Останнім часом ці території зацікавили “кров’яні”. Так, на скандальному монументі “загиблим у Волинській різанині”, відкритому 20 червня 2013 р. у м. Громнік Тарнувського повіту (Польща), було зображено Пінськ<sup>1</sup>. Вивчення й аналіз польсько-українського конфлікту на Берестейщині дозволять по-новому оцінити масштаби протистояння, розкрити його причини, характер і наслідки.

Захоплення німецькими військами наприкінці червня 1941 р. Берестейщини, Кобринщини та Пінщини загострило й до того непрості відносини між українцями й поляками<sup>2</sup>. Конфлікт розпочався з перших днів окупації. Так, 30 червня 1941 р. у м. Пінськ польською поліцією було арештовано двох членів ОУН(б), які приїхали проголошувати Акт утворення Самостійної Української Держави. Лише завдяки втручання письменника Федора Дудка й архієпископа Пінського та Поліського Олександра їх вдалося звільнити<sup>3</sup>.

У свою чергу, члени й “симпатики” ОУН(б), скориставшись підтримкою німців, розпочали масштабну культурно-просвітницьку роботу серед місцевого населення. Було відкрито 159 українських шкіл, два технікуми, театр, видавалися дві українські газети<sup>4</sup>. Українцям удалося взяти під контроль частину поліційних формувань Берестейщини, Кобринщини, Пінщини та Столинщини. Наприклад, до складу 104-го (Кобринського) “шуцбатальйону” з літа 1941 р. входили українці Кирило Бокун із с. Деревок Любешівського р-ну Волинської обл., Григорій Кисилевич із с. Заневичі Кобринського р-ну Брестської обл., Олексій Прокопчук із с. Ткач Пружнянського р-ну Брестської обл. і Петро Веремей із с. Пісчанка Березівського р-ну Брестської обл.<sup>5</sup> У поліції м. Столин служили жителі с. Городище Зарічненського р-ну Рівненської обл. – Іван Беленко, Володимир Беленко, Микола Савицький та Іван Мазонович<sup>6</sup>. Уродженець с. Ветли Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. Устим Зусько протягом 1942–1943 рр. спільно з іншими українськими поліцейськими Дивинського р-ну їздив на операції в села Замостя, Повіть, Радостав Кобринського р-ну Брестської обл.<sup>7</sup> Це не подобалося полякам, які вважали себе господарями зазначених земель.

Етнічно українські землі Білорусії 20 серпня 1941 р. перейшли до складу рейхскомісаріату “Україна”, який ділився на шість генеральних округ (генерал-бецирків). Територія Берестейщини, Кобринщини, Пінщини та Столинщини увійшла до генеральної округи “Волинь-Поділля”<sup>8</sup>. Керівництво округи на чолі з генерал-комісаром знаходилося в м. Луцьк<sup>9</sup>. Це викликало нову хвилю невдоволення місцевого польського населення. У донесенні поліції безпеки й СД про діяльність української адміністрації за 9 вересня 1941 р. указується: “У Брест-Литовську спостерігаються хвилювання через невизначеність у розділі області. Це дає підстави для розповсюдження диких чуток. Пінськ: хвилювання в південній частині області, викликане пропагандою за незалежність з боку українців Волині. Як поляки, так і білоруси проти цієї пропаганди... Серед білорусів і поляків приєднання до рейхскомісаріату викликало невдоволення, оскільки вони розраховували приєднатися до Генерал-губернаторства”<sup>10</sup>.

Іван Хміль згадував про події літа 1941 р. у Бресті: “Поляки, яких у місті було немало, як і в усіх містах Західної України, були незадоволені. Та хоч Полісся було влучене до німецького новітнього новотвору “Райхскомісаріату України”, – поляки адміністративно були панами положення і з східною усмішкою частенько цідили кризь зуби: “Що дочекалисьцесе України...” (мовою документа. – Авт.)<sup>11</sup>.

Поляки Західної України та Білорусії продовжували вважати, що живуть на території власної держави, яку тимчасово окупував ворог, а місцеве українське та білоруське населення є її громадянами. Головнокомандувач Збройних сил Польщі генерал Владислав Сікорський 30 липня 1941 р. підписав у Лондоні договір з послом СРСР Іваном Майським про відновлення дипломатичних відносин, тому сподівання поляків на повернення “Східних кресів” були закріплені міжнародними угодами<sup>12</sup>. Їх плани відносно Берестейщини характеризує документ “Неоднорідність українського елемента в Польщі”. У ньому зазначається: “Визнання своєї на-

ціональної приналежності як “тутешня” більшістю сільського населення на цій території при проведенні перепису населення 1931 р. насправді найкраще відповідає справжньому стану справ.

Цей хаос поглибили ще й чергові експерименти, здійснювані на населенні Полісся під час нинішньої війни. Під час радянської окупації більшість Полісся було приєднано до так званої Білорусі, і по-чиновницьки його мешканців перетворювали на білорусів.

Якою хиткою і сумнівною була “білорускість” цієї території, найкраще засвідчує те, що наступний окупант, німецький, визнав за правильне у свою чергу приєднати більшість Полісся до так званого Рейхскомісаріату України. Отже, українізація тамтешнього населення відбувалася на державному рівні.

Належить зауважити, що нинішня концепція, як і попередня, є фальшивою концепцією, яка не відповідає дійсному національному обличчю тамтешнього населення. На Поліссі українці були і далі перебувають у незначній кількості, а місцеві українські “діячі” рекрутуються виключно з прибулого елемента. Немає жодних причин, щоб у майбутньому утримувати нинішній штучний стан. Полісся повинне в майбутньому утворювати, як це було перед війною, окрему адміністративну одиницю, а державна політика, яка проводиться на цій території, має бути пристосована до її особливостей<sup>13</sup>.

В інформаційному звіті ОУН(б) за серпень 1942 р. повідомляється, що поляки захопили у свої руки майже всі господарсько-адміністративні установи. Особливо багато було їх серед керівників лісництв і державних господарств. Для оборони їм видали зброю<sup>14</sup>. Звіт зі Столинського надрайону ОУН(б) “Гало” повідомляв, що поляки, користуючись службовим становищем, намагаються набирати на роботу своїх співвітчизників. У разі конкуренції за посади з українцями пишуть доноси на них німцям. Наприклад, поляк – управитель державного маєтку с. Терезівів Столинського р-ну Брестської обл. написав донос на члена ОУН(б). Невдовзі він був арештований поліцією та врятувався лише завдяки оунівському “симпатику”, який його звільнив<sup>15</sup>. Це ж підтверджує звіт гебітскомісара області Брест-Литовська за січень-лютий 1943 р. генеральному комісару Волині-Поділля Г.Шене: “Неблагонадійні для нас елементи з різних національних груп використовують німецьку адміністрацію для міжнаціональної боротьби один з одним. Місцями трапляються випадки, коли, наприклад, сільський староста, якщо він поляк, зловживає своїм становищем супроти українців, або якщо він українець, то робить те ж саме проти поляків. Я розбираю кожен такий випадок окремо і притягаю винних до відповідальності”<sup>16</sup>.

Після приходу німців активізував свою діяльність Союз збройної боротьби (Związek Walki Zbrojnej), який діяв на території Брестської обл. ще з листопада 1939 р.<sup>17</sup>. Комendanтом СЗБ на теренах колишнього Поліського воєводства був поручник Францішек Файкс (“Адам”, “Ординський”, “Бисжанський”) (літо – грудень 1941 р.)<sup>18</sup>.

Поряд з тим ОУН(б) першою розпочала розбудову територіальних одиниць підпілля на етнічно українських землях Білорусії. Було утворено окрему Берестейську округу (терен) ОУН(б) (“Лиман”) на чолі з Миколою Свистуном (“Ярбеєм”) (літо 1941 – осінь 1943). До її складу входили Берестейщина та Кобринщина, а також Ратнівський, Любешівський і частина Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. Крім того, на території округи з травня 1943 р. діяв загін УПА “Помста Полісся” (4 сотні) на чолі з Григорієм Троцюком (“Верховинцем”). З липня 1943 р. терен “Лиман”, як військовий надрайон, увійшов до складу Військової округи (ВО) Запілля УПА “Тури”.

Березівський (“Багно”), Пінський, Столинський (“Пуща”), Висоцький (“Нива”), Давид-Городецький (“Смерть”) р-ни увійшли до складу Столинського надрайону ОУН(б) “Зелень” (з вересня 1942 р. “Гало”). Пінщина, яка була лише частково охоплена організаційною структурою ОУН(б), утворювала надрайон “Болото”. З липня 1943 р. ця територія увійшла до складу ВО Запілля УПА “Заграва”<sup>19</sup>.

Армія Крайова (Armia Krajowa), яка виникла в лютому 1942 р. на основі СЗБ, значно поступалася в організаційній роботі ОУН(б). Лише наприкінці 1943 р. їй вдалося охопити своєю мережею українські етнічні землі Білорусії. Так, Поліська округа АК на чолі з поруч-

ником Станіславом Добрські (“Жук”, “Майстер”) (січень 1942 р. – червень 1944 р.), яка входила до складу Білостоцької області АК, поділялася на чотири інспекторати:

1. “Західний” (Брест). Дільниці: а) міська; б) повітова.
2. “Середній” (Кобрин). Дільниці: а) Кобрин; б) Коссово.
3. “Східний” (Пінськ). Дільниці: а) Пінськ; б) Дрогичин; в) Лунінець; г) Столин.
4. “Північний” (Пружани). Дільниці: а) Пружани; б) Високо-Литовськ.

Окремо до складу Поліської округи входила дільниця Камінь-Каширськ, яка охоплювала північні райони Волинської області<sup>20</sup>.

На відміну від українського, польське підпілля концентрувалося переважно в містах. Так, у розвідувальному звіті ОУН(б) за січень 1943 р. повідомлялося: “У Березівському р-ні поляки почали масово об’єднуватися у організації та виїжджати у міста... у Столині щоденно різали 150 корів та 35 свиней, до цього вистачало 60 корів на день”<sup>21</sup>.

Розбудовуючи організаційну мережу, поляки намагалися залучити до її складу також місцеве православне населення. Так, інформаційний звіт ОУН(б) повідомляв, що в листопаді 1942 р. поляки на території Столинського р-ну (Пінщина), у місцях, де не мали власних людей (залізниця над р. Случ), вербували до неї українців. Надрайонному провідникові ОУН(б) “Круку” вдалося виявити таку особу в с. Стахів Столинського р-ну Брестської обл. Завдяки його двоюрідному братові, члену ОУН(б), дізналися, що він отримав завдання “списувати всіх тих людей, що говорять “за Польщі було добре жити”, нікому про це не говоривши”<sup>22</sup>.

Поляки намагалися залучити на свій бік також і білорусів. Відозва польського еміграційного уряду в Лондоні до свого підпілля повідомляла: “У заяві до білорусько-кривуцького населення, це нове визначення треба використати у зверненні рівнозначно з білоруською мовою, належить запевнити білоруське населення щодо вільного вживання власної мови у гмінах, старостах і громадських судах, у самоврядних інституціях, а також щодо загальної і середньої школи, а решта – як у зверненні до українського населення”<sup>23</sup>.

Підпілля ОУН(б) слідкувало за діяльністю польської пропаганди та протидіяло їй. У звіті політичної референтури ОУН(б) з Давид-Городецького р-ну Брестської обл. “Яр” за серпень 1943 р. говорилося: “Населення вважає себе білорусами. За українців мають себе лише одиниці. До цього спричинили, за німецької окупації ляхи, ведучи пропаганду, мовляв, якщо запишетесь білорусами, приділять їх до Білорусії і будуть платити менші контингенти, бо Україна є багата і платить більші контингенти. Поляки мають в тому свою ціль”<sup>24</sup>. У серпні 1943 р. штаб ВО “Тури” видав листівку “Українці Полісся!”, у якій зазначалося: “Польща боялася, щоб поліщуки не довідалися, що вони частина 45-мільйонного українського народу, почали добиватися своїх прав і охрестили вас польські пани «тутешніми»”<sup>25</sup>.

З іншого боку, оунівське підпілля також намагалося максимально враховувати культурно-історичні особливості регіону. Так, у звіті з Пінського надрайону ОУН(б) за 25 грудня 1943 р. повідомлялося: “Серед місцевого населення є багато так званих “шляхетських родів українських”, які виділяють себе серед інших. Їх не потрібно вважати “загородовою шляхтою”, тому що це шляхта українська”<sup>26</sup>.

Як показує структура польського й українського націоналістичного підпілля, обидві сторони претендували на контроль за тими ж територіями, що й призвело до збройного протистояння між ними.

Наприкінці березня 1943 р. українська допоміжна поліція Волині та Полісся, за наказом Проводу ОУН(б), перейшла в підпілля й одразу розпочала боротьбу з німцями. Нечисленні прибічники ОУН(м) у Білорусії продовжували співпрацю з німцями. Наприклад, Олександр Когут із с. Тростянець Луцького р-ну Волинської обл. (учасник ОУН з 1931 р.) до 1944 р. продовжував працювати заступником Кріпо (кримінальної поліції) м. Брест<sup>27</sup>.

Усе-таки більшість колишніх українських поліцаїв Берестейщини, Кобринщини, Пінщини й Столинщини приєдналися до повстанців і повернули зброю проти німців. Зокрема, у березні 1943 р. вони здійснили успішний напад на німецьку в’язницю в Пінську<sup>28</sup>. Українські поліцаї Березівського “щуцманшафту”, які у квітні 1943 р. організовано перейшли в підпілля, стали основою куреня УПА Павла Климук (“Назара”, “Криги”)<sup>29</sup>. До повстанців приєдналися й співробітники німецької окупаційної адміністрації. Так, 23 березня 1943 р. у бою з німцями

поблизу с. Нижні Теребежі Столинського р-ну Брестської обл. загинув колишній сільський староста Олексій Ярошевич, який очолював підрозділ повстанців<sup>30</sup>.

У той час сконцентровані в містах поляки максимально використовували ситуацію для боротьби з українцями. Інформаційний звіт ОУН з Пінщини за 1943 р. повідомляє: “Польський елемент посів усі важливі посади державної адміністрації, транспорту, комунікацій, зв’язку, фінансів. У польських руках лігеншафти... Господарську, фінансову та скарбову політику німецької влади штовхають у тому напрямі, що вона, падаючи всім своїм тягарем на українське громадянство, звільнила досить поважно поляків... У відношенні ж українців перед німцями поляки виступають в характері покривдженої сторони”<sup>31</sup>.

Житель с. Нижні Теребежі Столинського р-ну Брестської обл. Федір Кондрат згадував: “Спочатку німці не знали про бандерівську партизанку, аж поки їм про нас не розповіли поляки. У місті Городне комендантом поліції був поляк Ігнаць Матюг, а допомагав йому брат Мар’ян. Вони вислідили, що я в ОУН, і організували на мене напад міських хлопців. На щастя, я був не один, ще й допомогли хлопці з села Бутів, і ми їх перемогли. Але мене арештувала поліція. Поліцаї били мене, однак я вирвався і втік через вікно”<sup>32</sup>. У смт Антопіль Дорогичинського р-ну Брестської обл. за доносом поляків гестапо арештувало та розстріляло місцевого вчителя-українця Х.Черника. Йому пригадали те, як у вересні 1939 р. роззброював відступаючих польських солдат. У 1942 р. поляки вкинули до колодязя П.Жилавого – українця, перекладача при німецькому комісарові Кобрин Кригері. За доносом поляків німці розстріляли в Бресті Голову Українського допомогового комітету Йосипа Сацевича та його секретаря – Василя Пархотіка<sup>33</sup>. Сацевичу не допомогло навіть те, що він працював пропагандистом при окружному гебітскомісарі м. Кобрин<sup>34</sup>, а Пархотіку, що займав посаду директора “Віртшафтс-банку” у м. Кобрин<sup>35</sup>.

Завдяки агентурі, поляки намагалися також впливати на союзні німцям угорські війська. Так, 8 грудня 1943 р. на станції Горинь українець з угорського гарнізону вбив поляка та негайно був за це розстріляний. Тринадцятого грудня 1943 р. за доносом поляків у с. Теребежів Столинського р-ну Брестської обл. угорці арештували місцевого жителя, брат якого був в УПА, а іншим двом вдалося втекти<sup>36</sup>.

Ураховуючи концентрацію поляків у містах і ворожнечу з українцями, німці активно їх використовували для каральних операцій проти останніх<sup>37</sup>. Звіт політичної референтури ОУН(б) Столинщини за 1943 р. повідомляє: “Поляків у опанованому нами терені нема. Вони живуть частіше по містах та бувають на службі в німців, або пішли до червоних партизан. Грабують наші села, тероризують селян, які їх бояться”<sup>38</sup>. В “Інформації УПА з терену Берестейщини та Кобринщини”, складеній окружним пропагандистом “Хвилею”, зазначається: “Дня 17 жовтня 1943 р. німці та польська поліція напали на с. Річиця в числі 180 чоловік. Пограбували селян, спалили 80 будинків, вбили 6 осіб селян, а 50 чоловік забрали з собою. Вертаючись через с. Хотешів спалили вітряка, забили одну особу та одну ранили”<sup>39</sup>.

Інколи оунівці чинили карателям успішний збройний спротив. Федір Кондрат згадував про бій на хуторі Крушана поблизу с. Верхні Теребежі: “Коли німці оточили нас, тоді поїхали в Столін, привезли на дев’ятох машинах три рази поляків, озброїли їх. Привезли поляків на хутір, вивели на рівну площу під хутором і направили на нас. Вони збилися, як худоба в гурт. Кожен хотів скоріше добігти до нас. Вони не знали, що німці їх обдурили, сказали, що їм відомо, що бандерівців всього 25 чоловік і в них є 5 крісів, а у 20-ти – сокири. Тоді поляки відважно побігли до нас, бо їм пообіцяли німці нас привезти в місто живими, а там з нами розправляться. А сталося зовсім по-іншому. Що мали поляки прийти і нас провадити на шнурах, то привезли німці після бою з нами 9 машин трупів поляків”<sup>40</sup>.

Певний аналіз причин українсько-польського конфлікту на Берестейщині подається у “Вістках з ПЗУЗ”, написаних восени 1943 р.: “За німців число поляків у Бересті помітно збільшилось. Причина та, що в корінній Польщі гештапо постійно винищує польську інтелігенцію, тому польські політичні діячі і всякі інші “патріоти” з Варшави, Познанщини і т. п. шукають захисту на українських землях, зокрема по містах, м. ін. і в Бересті. Хоч формально урядовою поруч німецької є українська мова, то поляки вперто урядують польською мовою. Коли селянин звертається до урядовця-поляка на українській мові, ризикує тим, що його справа не буде

ніколи поладнана. Поляки добре запам'ятали, котрі села в час розвалу Польщі роззброювали польських жовнів. Тепер польська інтелігенція, що добре володіє німецькою мовою і має на німців великі впливи, заохочує німців до винищення тих сіл. Німці радо йдуть на таку провокацію і під впливом польських цькувань вистрілюють й палять цілі села з українською людиною. До половини 1943 р. німці й поляки в німецьких мундирах вистріляли понад 10 000 цивільного українського населення на Берестейщині. Таку провокаційну роботу робили поляки найбільше в 1942 році, коли мали чисельну перевагу в рядах поліції. В половині 1943 р. їх число в поліційних відділах ще становило одну четверту, а то й третю частину. Поляки в Бересті добре організовані. Вони постійно контактують з Варшавою через своїх залізничників<sup>41</sup>.

На репресії німців, здійснювані силами польської поліції, підпілля ОУН й УПА відповідало каральними операціями проти поляків. Наприклад, згідно з доповідною запискою секретаря Пінського підпільного обкому КП(б)Б Пантелеймона Пономаренка, наприкінці 1943 р. сотня УПА з Рівненської обл. знищила 10 польських сімей у с. Дуброва Столинського р-ну Брестської обл. і швидко повернулася назад<sup>42</sup>.

Перемоги Червоної армії на фронтах, розрив 25 квітня 1943 р. СРСР дипломатичних відносин з польським урядом у Лондоні та посилення терору УПА відносно поляків, який не могли стримати німці, призвели до масового поповнення поляками загонів радянських партизан. Так, ще 20 липня 1943 р. із загону ім. О.Суворова Пінського партизанського з'єднання було виділено польський загін ім. Костюшка (командир Чеслав Клим, а пізніше – Чеслав Вархоцький)<sup>43</sup>. Його поповнило багато поляків з північних районів Волинської обл., які постраждали від підрозділів УПА й українських відділів самооборони. Наприклад, 9 листопада 1943 р. повстанцями було учинено напад на м. Любешів Волинської обл. Під час нього загинуло 127 поляків. Більшість з них згоріли в будинку Казимира Бутмана<sup>44</sup>. Частині дивом удалося врятуватися. Начальник залізниці Пшастек утратив свідомість від удару прикладом, а коли отямився, почав утікати. Отримавши поранення в живіт, йому удалося добігти до будинку свого товариша – українця Пугача<sup>45</sup>. Він надав йому медичну допомогу та вночі передав до польського партизанського загону ім. Костюшка, який перебував поблизу Королівського каналу в с. Баландачі Іванівського р-ну Брестської обл.<sup>46</sup>

У жовтні 1943 р. на базі партизанського загону Юзефа Собесяка (“Макса”) було створено партизанську бригаду ім. М.Фрунзе, а пізніше польську партизанську бригаду “Грюнвальд”<sup>47</sup>.

На Пінському Поліссі активно діяло польське партизанське з'єднання Роберта Сатановського, яке перебувало в тісному контакті з партизанськими з'єднаннями Василя Бегми й Олександра Сабурова<sup>48</sup>. Розвідувальний звіт УПА за жовтень 1943 р. повідомляв, що близько 1 000 поляків скупчилися в районі Столин і с. Осова. Частина поляків на чолі з Бужинським приєдналися до радянських партизан<sup>49</sup>.

Про насиченість загонів радянських партизан поляками згадується в повстанських документах. Наприклад, в інформації УПА з Берестейщини за січень 1944 р. зазначалося: “Число червоних зменшилося. Діють тільки невеликі групи і то переважно місцеві комуністи та поляки, які масово пішли до червоних. Вони виконують роль розвідувальних груп і винищують свідомий український елемент по селах. Створено спеціальний відділ ім. Костюшка, який складався з поляків”<sup>50</sup>.

Важливість для радянських партизан Білорусії “польського чинника” підтверджує листівка “До українських націоналістів” за 1943 р.: “Ми, партизани, неодноразово зверталися до вас із закликом, щоб ви перестали знищувати ні в чому неповинні польські сім'ї... Проте звірське винищення поляків продовжується... Не залишимо в спокої ні вас, ні ваші сім'ї. Ви будете винні в загибелі ваших дітей. За смерть кожної польської дитини, жінки, сім'ї – ми відповімо вашим винищенням, за кожен постріл, направлений проти нас, ми відповімо тисячею автоматних пострілів”<sup>51</sup>.

Позицію українського націоналістичного підпілля відносно поляків Брестської обл. відображає звіт з УПА з Берестейщини за січень 1944 р.: “Поляки ведуть дволічну роль. Одна

частина свідомо допомагає червоним, а друга виступає німцям”<sup>52</sup>. Ще більш промовистою є маршова пісня УПА “Кобринячка”:

Ми тут батьківці від віку  
Боліт, борів і полів! –  
І не хочемо опіки  
Ні ляхів, ні москалів!<sup>53</sup>

Про плани поляків щодо “Східних кресів” можна дізнатися з “Проекту меморандуму до вирішення української й білоруської проблеми в Польщі” за березень 1944 р.: “З плином часу польсько-білоруські відносини погіршуватимуться. Цей аргумент, як і необхідність здобуття вільної землі для селян-поляків, говорить про те, що й білоруське населення (як і українське) слід переселити далі на схід, на терени Радянської Білорусі”<sup>54</sup>.

Довгий час підрозділи АК утримувалися від активної діяльності на Берестейщині. У той час вони зосередили свої військові сили на боротьбі з білоруськими та литовськими націоналістами на Віленщині<sup>55</sup>. Лише наприкінці 1943 р. ситуація почала змінюватися. Так, у розвідвальному звіті УПА за 25 грудня 1943 р. зазначалося: “У Столині поляки зорганізувалися, збирають речі та продукти для своїх партизан. У день 11 листопада відзначали своє національне свято, при цьому вивішували свої прапори”<sup>56</sup>.

Напередодні операції “Буря”, весною 1944 р., Поліська округа АК нараховувала не більше 4 300 законспірованих членів. Незначних запасів зброї не вистачало навіть для формування невеликих відділів. Тому партизанські відділи АК були відносно слабкі та не змогли повністю опанувати терен<sup>57</sup>.

Про слабкість підрозділів АК на Берестейщині свідчить інформаційний звіт ОУН(б) з Дивинського р-ну за лютий 1944 р.: “В с. Боровиці стоїть польська партизанка, яка нараховує близько 200 осіб. Час від часу вона приїжджає в с. Повіть та в інші села. Говорять, що українці нічого не завоюють, тому що всіх ненавидять, стріляють нас, жидів, циган і росіян...”

В околицях Доманова стоїть загін поляків близько 400 осіб. Дня 1 лютого 1944 р. поляки роззброїли 12 осіб червоних партизан, які з цього дивувалися... Дня 7 лютого 1944 р. у с. Доманові мадяри розбили польську партизанку, яка складалася з 400 осіб. Залишилось лише 24 особи, які розповідали про свою поразку”<sup>58</sup>.

Незважаючи на відсутність достатніх військових сил та опанування терену підрозділами УПА, керівництво Поліської округи АК приєдналося до операції “Буря”. На Берестейщині, Кобринщині, Пінщині та Столинщині її проводила 30-та піхотна дивізія АК на чолі з підполковником Генріком Краєвським (“Лісним”, “Часкою”). Для цього з мобілізованих поляків сформували 82-й та 83-й партизанські батальйони поручника Чеслава Градзького (“Лося”, “Кременя”) і капітана Альфреда Пачковського (“Давида”) (близько 1 500 вояків)<sup>59</sup>. Наслідком операції “Буря”, яка коштувала полякам багатьох жертв, було доволі швидке роззброєння радянськими органами держбезпеки частини підрозділів АК. Політично вона не принесла їм жодних очікуваних дивідендів<sup>60</sup>. Улітку 1944 р. Поліська округа АК знову зазнала великих утрат, спричинених арештами її активних членів органами НКВС і переселенням поляків за лінію Керзона. Натомість з’явилися значні відділи УПА, які намагалися перечекати на півночі Полісся рух фронту<sup>61</sup>.

Із цього часу АК остаточно припинила боротьбу з українськими повстанцями, а 19 січня 1945 р. офіційно була розпущена урядом Польської Народної Республіки. Частина вояків не погодилася з рішенням керівництва й продовжувала протистояти з радянською владою<sup>62</sup>. У доповіді секретаря Брестського обкому КП(б)Б Михайла Тупіцина за 1 грудня 1944 р. повідомлялося: “11 листопада 1944 р. у с. Пелище Каменецького р-ну польські націоналісти вивісили два польські націоналістичні прапори з написом “Нех жие Польська”. У Лукашівській сільраді Пружанського р-ну польська частина населення відкрито виказувала своє небажання бути радянськими громадянами, хоче перейти за Буг у Польщу та всіляко ігнорує постанови сільради”<sup>63</sup>. Протягом липня 1945 р. поляки Новосільської сільради Дивинського (тепер – Кобринського) р-ну Брестської обл. бойкотували збір підписів для встановлення радянської влади<sup>64</sup>. Антирадянською діяльністю поляків цікавилася й оунівське підпілля. В інформаційному повідомленні ОУН(б) з Берестейської округи зазначено: “10 серпня 1945 р. в м. Янові польські

партизани зняли з посту двох бійців ЧА й забрали живими двох лейтенантів. 25 серпня 1945 р. в Пінську АК провела чистку сексотів з-посеред польських родин<sup>65</sup>.

Незважаючи на нещодавню ворожнечу, співпраця між українськими, польськими та білоруськими націоналістами швидко налагоджувалася. Так, на північному сході Новогрудського округу АК (осередок “Гарт”) у відділі поляків записувалися місцеві православні поліщуки. Наприклад, з них склався відділ сержанта Чеслава Ромашевського (“Нагана”). Відділам з “Гарту” удалось навіть налагодити контакти з УПА<sup>66</sup>.

Про спроби переговорів між польським та українським підпіллям свідчать також протоколи допиту заступника командира ВО “Тури” Миколи Павловича (“Яворенка”): “Наприкінці січня 1945 р. я розмовляв з секретарем “Верховинця” – “Малим”, який мені розповів, що восени 1944 р. “Погідний”, який знаходився при “Верховинцю”, в районі Дніпробугського каналу, ходив домовлятися з бандою Армії Крайової про спільну боротьбу проти радянської влади, але пройти канал йому не вдалося, так як в цьому районі було багато радянських частин<sup>67</sup>. У протоколі допиту слідчим УНКДБ Пінської обл. учасника УПА Антона Карповича за грудень 1944 р. зазначається: “Керівник банди УПА “Рись” на зібранні керівників місцевих бандгруп поставив завдання, щоб українці, білоруси та поляки об’єдналися у своїй боротьбі в єдиний блок – спільної боротьби проти радянської влади<sup>68</sup>”.

Зміни в ставленні польського населення до оунівського підпілля фіксують численні документи. Так, у звіті УПА “Про положення в більшовицькому запіллі з другої половини травня 1944 р.” указувалося: “При переході на схід, відділи УПА затримуються на польських колоніях, поляки добровільно дають їм харчі, виставляють варту, переводять через НКВД<sup>69</sup>”. Суспільно-політичний огляд ОУН(б) з Пінщини за 26 вересня 1945 р. повідомляв: “Поляки творили разом з більшовиками одну партизанку за німецької окупації... Пізніше цивільне польське населення, пізнав більшовицьку та пізніше наші ідеї, стало сприяти нашій боротьбі і були пасивні в боротьбі більшовиків проти нас<sup>70</sup>”.

Отже, аналізуючи українсько-польський конфлікт на Берестейщині, Кобринщині, Пінщині та Столинщині, можна виділити його особливості:

- поляки мали більший вплив у німецькій окупаційній адміністрації, що загострило їх протистояння з українцями;
- обидві сторони вважали ці території своїми, СЗБ та ОУН(б) розбудовували власну підпільну мережу й намагалися залучити до співпраці нейтральне місцеве населення;
- участь поляків у німецьких каральних операціях проти українців стала однією з головних причин збройного протистояння;
- починаючи з весни 1943 р., поляки вступали до радянських партизанських з’єднань, які вели боротьбу з підрозділами УПА;
- військові сили АК були нечисленними та суттєво не впливали на ситуацію;
- підрозділам УПА не вдалося взяти під свій контроль значні території Білорусії та доводилося базуватися в сусідніх Волинській і Рівненській областях;
- через слабкість обох сторін збройного конфлікту його напруження та кількість жертв були порівняно незначними;
- устанавлення радянської влади на звільнених від німців землях об’єднало українських і польських націоналістів у боротьбі зі спільним ворогом.

Символічно, що жодна сторона не звертала серйозної уваги на “білоруський фактор”, якому судилося вирішити майбутню долю Берестейщини, Кобринщини, Пінщини та Столинщини. Винищення поляками й українцями один одного в надії закріпити за собою Холмщину, Волинь, Західне Полісся й Галичину суттєво не вплинуло на майбутній розподіл цих земель.

<sup>1</sup>. У Польщі відкрито пам’ятник жертвам Волинської трагедії. Фото (27 червня 2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/06/20/126524/>.

<sup>2</sup>. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939–1955 / В. Сергійчук. – К. : Укр. Вид. Спілка, 2005. – С. 65.

<sup>3</sup>. Петренко Р. За Україну, за її волю. Спогади / Роман Петренко. – Торонто ; Львів : Вид-во Літопис УПА, 1997. – Т. 27. – С. 33.



4. Марусик Т. Минуле Берестейщини – драматичне, нинішнє – сумне, майбутнє – безперспективне / Тарас Марусик // Шлях Перемоги (Львів). – 2004. – 14 січ. – С. 12.
5. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.), ф. Р-2771, спр. 1799, арк. 142–144.
6. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2771, спр. 1455, арк. 3.
7. Архів Управління Міністерства внутрішніх справ України у Волинській обл., ф. ОС, спр. 51979, т. 1, арк. 27.
8. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Высш. шк., 2011. – С. 212.
9. Ленартович Ю. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни : монографія / Ю. Ленартович. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 165.
10. Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы : в 2 т. Т. 1 : 1939–1943 / под ред. А. Н. Артизова. – М. : Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2012. – С. 425.
11. Хміль І. Українське Полісся / Іван Хміль (Василь Лагодюк-Бойтік). – Чикаго : Вид-во Товариств колишніх вояків УПА в ЗСА і Канаді, 1976. – С. 247.
12. Вовк М. Военная политика Польши на бывших национальных восточных окраинах в годы Второй мировой войны в свете национальных проблем : дис... канд. ист. наук / Михаил Вовк ; Москов. гос. обл. ун-т. – М., 2009. – С. 230–231.
13. Савицький М. Історія польсько-українських конфліктів / Микола Савицький. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. – С. 45–46.
14. Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – “Клим Савур” / Ігор Марчук. – Рівне : Видавець Олег Зень, 2009. – С. 31.
15. Літопис УПА. Нова серія / ред. рада П. Сохань [та ін.]. – К. ; Торонто, 2007. – Т. 11 : Мережа ОУН(б) та запілля УПА та території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). Документи і матеріали. – С. 225.
16. Гогун О. Гжегож Мотика. Від Волинської різанини до акції “Вісла”: польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. / Олександр Гогун // Український історичний журнал. – 2005. – № 5. – Вересень-жовтень. – С. 211.
17. Савинова Е. Народная борьба в Брестской области против немецко-фашистских оккупантов (1941–1944 гг.) : дис... канд. ист. наук. / Екатерина Савинова ; Москов. гос. обл. ун-т. – М., 2008. – С. 144.
18. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
19. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) та запілля УПА на Волині та Південному Поліссі (1941–1944) / Володимир Ковальчук // Літопис УПА. – Львів : Літопис УПА, 2006. – Т. 7. – С. 19–36. – Бібліотека.
20. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
21. Літопис УПА. Нова серія / ред. рада П. Сохань [та ін.]. – К. ; Торонто, 2007. – Т. 11 : Мережа ОУН(б) та запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). Документи і матеріали. – С. 234.
22. Там само. – С. 226.
23. Савицький М. Історія польсько-українських конфліктів / Микола Савицький. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. – С. 133.
24. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 3833, оп. 1, спр. 50, арк. 35.
25. ЦДАВО України, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 3.
26. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Высш. шк., 2011. – С. 85.
27. Архів Управління Служби безпеки України (УСБУ) у Волинській обл., ф. П., спр. 1546, арк. 18.
28. Ленартович Ю. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни : монографія / Ю. Ленартович. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 219.
29. Державний архів Служби безпеки України (ДА СБ України), ф. 13, спр. 371, т. 66, арк. 350–353.
30. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939–1955 / В. Сергійчук. – К. : Укр. Вид. Спілка, 2005. – С. 66.
31. Пушук І. Українська Повстанська Армія на Берестійщині / Іван Пушук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2008. – С. 98.
32. Кондрат Ф. Ми стали волі на сторожі / Федір Кондрат. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – С. 7.
33. Хміль І. Українське Полісся / Іван Хміль (Василь Лагодюк-Бойтік). – Чикаго : Вид-во Товариств колишніх вояків УПА в ЗСА і Канаді, 1976. – С. 198–199.

34. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 408.
35. Хміль І. Українське Полісся / Іван Хміль (Василь Лагодюк-Бойтік). – Чикаго : Вид-во Товариств колишніх вояків УПА в ЗСА і Канаді, 1976. – С. 198–199.
36. Літопис УПА. Нова серія / ред. рада П. Сохань [та ін.] – К. ; Торонто, 2007. – Т. 11 : Мережа ОУН(б) та запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). Документи і матеріали. – С. 307.
37. Патриляк І. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / Іван Патриляк, Микола Боровик. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2010. – С. 443.
38. ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 128, арк. 1.
39. Там само, арк. 6.
40. Кондрат Ф. Ми стали волі на сторожі / Федір Кондрат. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – С. 32.
41. Літопис УПА. Волинь і Полісся. Німецька окупація. – Торонто, 1990. – Т. 2 : Бойові дії УПА. Кн. 2. – С. 203–204.
42. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 105.
43. Соколенко О. Альбом партизанської слави українського народу у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. / Олександр Соколенко. – К. : Об’єднання “Всесвіт”, 2012. – С. 173.
44. Архів УСБУ у Волинській обл., ф. П, спр. 386, арк. 25.
45. Кресова книга справедливих 1939–1945. Про українців, які рятували поляків, винищуваних ОУН та УПА / ред. Р. Недзелько. – Варшава : ТИРСА, 2013. – С. 111.
46. Бушик П. Ми від роду українці : історико-краєзнавчі нариси / П. Бушик. – Луцьк : Вісник і Ко, 2004. – С. 262.
47. Соколенко О. Альбом партизанської слави українського народу у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. / Олександр Соколенко. – К. : Об’єднання “Всесвіт”, 2012. – С. 166.
48. Там само. – С. 541.
49. Літопис УПА. Нова серія / ред. рада П. Сохань [та ін.] – К. ; Торонто, 2007. – Т. 11 : Мережа ОУН(б) та запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). Документи і матеріали. – С. 289.
50. ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 115, арк. 4.
51. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 101–102.
52. ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 115, арк. 155.
53. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України / Володимир Сергійчук. – Тернопіль : Вид-во “Тернопіль”, 1996. – С. 155.
54. Савицький М. Історія польсько-українських конфліктів / Микола Савицький. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2005. – С. 297–298.
55. Вовк М. Военная политика Польши на бывших национальных восточных окраинах в годы Второй мировой войны в свете национальных проблем : дис. ... канд. ист. наук / Михаил Вовк ; Москов. гос. обл. ун-т. – М., 2009. – С. 230.
56. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 84.
57. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
58. ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 138, арк. 13–14.
59. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
60. Вовк М. Военная политика Польши на бывших национальных восточных окраинах в годы Второй мировой войны в свете национальных проблем : дис. ... канд. ист. наук / Михаил Вовк ; Москов. гос. обл. ун-т. – М., 2009. – С. 231.
61. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
62. Вовк М. Военная политика Польши на бывших национальных восточных окраинах в годы Второй мировой войны в свете национальных проблем : дис. ... канд. ист. наук / Михаил Вовк ; Москов. гос. обл. ун-т. – М., 2009. – С. 230.
63. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 222.
64. Там само. – С. 306.

65. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939–1955. – К. : Укр. Вид. Спілка, 2005. – С. 575.
66. Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956 / red. Rafał Wnuk, Sławomir Poleszak, Agnieszka Jaczyńska, Magdalena Śladecka. – Warszawa ; Lublin, 2007. – S. 25.
67. Літопис УПА. Нова серія / ред. рада П. Сохань [та ін.]. – К. ; Торонто, 2011. – Т. 15 : Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Кн. 2. – С. 98.
68. ОУН–УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документи и материалы / сост. В. И. Адамушко [и др.] ; редкол.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : Вышш. шк., 2011. – С. 294.
69. ДА СБ України, ф. 62, спр. 4, т. 53, арк. 53.
70. Там само, ф. 62, спр. 4, т. 77, арк. 426.

*Проанализированы причины, ход и последствия украинско-польского конфликта на территории Брестской области Белоруссии. Доказано, что значительное влияние на его развитие имела немецкая оккупационная администрация и отряды советских партизан. Подразделения украинских и польских националистов, в силу своей малочисленности, не сумели полностью овладеть территорией. Учитывая эти обстоятельства, противостояние оказалось менее кровавым, чем на Волини.*

**Ключевые слова:** конфликт, оккупационная администрация, подполье, советские партизаны, националистические формирования, сотрудничество.

*The reasons, course and consequences of the Ukrainian-Polish conflict in the Brest region of Belarus. It is shown that a significant impact on its development was the German occupation administration and troops of Soviet partisans. Departments of Ukrainian and Polish nationalists, because of its scarcity, failed to fully seize territory. In these circumstances, the opposition was less bloody than in Volhynia.*

**Keywords:** conflict, occupation administration, underground, Soviet partisans, nationalist formation, cooperation.

УДК 327.33

Микола ҐЕНИК

## ПОШУК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОРОЗУМІННЯ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

*У період Другої світової війни, поряд з міжнаціональним конфліктом, спостерігалися спроби досягнення українсько-польського порозуміння. Усвідомлення спільності інтересів українського й польського народів стало важливою основою контактів і переговорів. Однак польська сторона кваліфікувала українське питання як засіб досягнення зовнішньополітичних цілей і часто підходила інструментальським методом до укладення українсько-польського порозуміння.*

**Ключові слова:** польсько-українське порозуміння, польсько-українські відносини, Друга світова війна.

Початок Другої світової війни та втрата польської незалежності послужили могутнім поштовхом для пошуків польською політичною елітою нових моделей гарантування національної безпеки та переоцінки концепцій політики в українському питанні. Стан війни з Москвою змушував польську сторону шукати союзників, яких найчастіше вбачали в найчисленнішому з народів СРСР – українцях. На перешкоді порозумінню стояли нерозв'язані протиріччя, небажання польської сторони контактувати з нелегітимними, на її думку, суб'єктами з українського боку, зовнішня інспірація конфлікту й ускладненість комунікації між батьківщиною та еміграцією.

Початок війни створив вигідну кон'юнктуру для польсько-українського зближення<sup>1</sup>. На боці західних союзників виступив Український Комітет у Парижі. Він проповідував боротьбу проти двох агресорів: СРСР і Німеччини в союзі з народами Кавказу, Туркестану, козаками, чехами, словаками й поляками. До його керівництва входили О.Шульгін, О.Удовиченко, І.Косен-